

EGY SZEGEDI URBANISTA EMLÉKÉRE

85 éve született Maróthy Győző (1925. 11. 06. - 2006. 08.16.) képzőművész-
építész-urbanista

1945. kora nyara. A Szegedi Királyi Tanítóképző Intézet háborús körülmények miatt rendhagyóan végző évfolyamában – sok ambíciózus pedagógus-jelölt között – találjuk az alig húszesztendős Maróthy Győzöt. A szegedi születésű, dorozsmai családi gyökerekkel rendelkező fiatalember nem készül katedrára. Végig jó tanuló volt, a kötelező stúdiumokat sikeresen elvégezte, de jövőjét nem tanítóként képzei el. Néhány jeles tanárának köszönhetően formálódik gondolkodása, ízlése és érdeklődése. Közülük Bálint Sándor személye és hatása emelhető ki elsőként. A kölcsönös szimpátiának köszönhetően Győző évekig a Tanár Úr szellemi köréhez tartozott. Meghitt emberi kapcsolatuk a tudós haláláig megmaradt. Rajzolni már gyermekkorában is szeretett és környezete szerint tudott is. A képzőművészet iránti figyelme és vonzódása a Tanítóképzőben vált tudatossá. Rajztanára Szili-Török Dezső volt. A heti két óra azonban nyilvánvalóan kevés volt az érdemi fejlődéséhez, ezért különórákra is szüksége volt. Választott mestere Winkler László festőművész, aki néhány évig foglalkozott vele és készítette fel a Képzőművészeti Főiskola felvételijére.

A rajzolás és festés mellett az úszás és a vitorlázó repülés töltötte ki maradék idejét. A „SzUE”-ba az úszóbajnok Andor bátyját követte, kevesebb versenyzői ambícióval és mérsékelt szorgalommal. Az algyői repülőtéren töltött „inas”- éveket követően a fővárosban már aktív, alapvizsgázott pilótaként áldozott szenvedélyének. (Életének utolsó évtizedében tért vissza fiatalkori hobbijának színhelyére, a Szegedi Repülőklubhoz, a veterán pilóták egyesületébe, lelkesen segítve tevékenységüket.) Ide kívánczik még az évek múlásával sem halványuló zeneszeretete. Valószínűleg a Tanítóképző kötelező ének- és zeneórái lehettek a meghatározóak, ahol lelkesedéssel tanult orgonálni és jól játszott pianínón is. (Zenészi képességeit és affinitását jelzi, hogy 1944 karácsonyán a móravárosi templomban ő játszott orgonán, helyettesítve a háború miatt távollévő kántort. A visszaemlékezések szerint ez lehetett az első és utolsó fellépése nagyközönség előtt.)

Sikeres felvételi vizsgát követően 1945. őszén az Országos Magyar Képzőművészeti Főiskolán (a mai Magyar Képzőművészeti Egyetem jogelődjénél) kezdi felsőfokú tanulmányait. Ugyanitt, a festő-rajztanári szakon kap diplomát 1949-ben. A „képzős”- évekről mindig szűkszavúan beszélt. Közismert szemérmességén és irigyelt önkritikusságán túlmenően valószínűleg ennek más oka is lehetett. Nem lenne ildomos találgatni, ezért csak óvatosan kockáztatok meg egy lehetséges feltevést, közvetett információk és élmények alapján: a nagyhírű művészképző nem, vagy nem teljesen váltotta be elképzeléseit. Az alapvetően racionális gondolkodású és pragmatikus észjárású fiatal Maróthyt egyre kevésbé vonzotta a „bohém”-nak tartott életmód és miliő, de méginkább elbizonytalaníthatta a garantáltan bizonytalan életpálya, illetve egzisztencia. Amint az is okkal feltételezhető, hogy a talán túlságosan is józan és etikus hallgató nehezen igazodott el az amúgy is forrongásban lévő művészeti élet, az oktatás és a forrongó politika dzsungelében. Túlzottan okos volt ahhoz, hogy komolyan vegye az akkori évek új profétáit és ideológiáit, ezért szenvedett a művészi minőséget helyettesíteni akaró szölamoktól és módszerektől. Bár voltak tekintélyes

és általa is tisztelt mesterei – pl. Barcsay Jenő festőművész – tanulmányai végére döntött: nem akar sem tanítani, sem alkotóművészként dolgozni.

Második pályaválasztását huszonöt évesen a véletlen is alakította: megismerkedett Weiner Tibor városépítésszel, Dunaújváros nagytekintélyű tervezőjével és későbbi főépítészével. Az ő révén kapott grafikus állást 1950-ben az akkor alakult Lakóépület Tervező Vállalatnál, Budapesten. Elsősorban építészeti és városképi grafikákat, valamint modelleket készített. Ez a munka nemcsak felkeltette érdeklődését az építészet világa iránt, de alapvetően befolyásolta további életét is. Két év után a cég Városrendezési Osztályára helyeztette át magát. A rövidesen önállósuló és máig nagy hírű országos szervezetnek – a Városépítési Tervező Irodának (VÁTI) – ily módon szinte alapító munkatársának számít. Az új munkahelyén méltán elismert, nagy tudású építészek és urbanista mérnökök mellett sajátította el a szakma alapjait, sőt fortélyait. (Közülük Lux Kálmán, Dénesi Ödön, Ilonczay Nándor és Kiss Dénes emelhető ki.) Egyre inkább nyilvánvalóvá vált, hogy a települések világa, a város- és községrendezés az ő igazi területe. Affinitását, szorgalmát – és ma már kimondható – tehetségét főnökei értékelték és 1955-től már önálló tervezői feladatokat is kapott. Három év alatt rangos munkái voltak pl. Szekszárdon, Tatabányán, Pécsen és Hódmezővásárhelyen.

A VÁTI-ban önálló tervezőként jegyzett munkáinak sorát Salgótarján fejlesztési és rendezési, valamint központjának rekonstrukciós tervei koronázták meg. A később nemzetközi elismertséget is kiérdemlő terv és átépítés szerencsés körülmények együttállása révén valósult meg. (A politikatörténeti szempontból is izgalmas folyamat attól is szokatlan, hogy Kádár János egyik bizalmi emberének – a Nógrád megyei MSZMP első titkárának – politikustól szokatlan „kiállása” és személyes bátorsága kellett az addig hazánkban példa nélkül álló, városi léptékű beavatkozás megkezdéséhez és majdnem teljes befejezéséhez.) A szakmai munkamegosztás klasszikus szabályai szerint, ám újszerű, Salgótarján ügyén kidolgozott „saját” metodika szerint Maróthy Győző készítette az előkészítő vizsgálatokat, a fejlesztési-rendezési variánsokat, majd a döntést igénylő alapterveket. A végleges építészeti arculatot meghatározó részlet,- illetve épületterveket – országos tervpályázat alapján – Finta József és Magyar Géza készítette. (A kiemelkedő tehetségű építészekhez a szintén elismert Jánossy György és Szrogh György is csatlakozott.) A nagyszabású és nagy elszánással beindított „megaprojekt” helyszíni „művezetésével” és koordinációjával Maróthyt bízták meg, ami salgótarjáni letelepüléssel járt együtt. 1958-tól mintegy tíz éven keresztül különböző beavatkozásokban és hatáskörrel működött közre a megyeszékhely sikeres megújításában.

A salgótarjáni évek alatt a Budapesti Műszaki Egyetemen építészmérnöki diplomáját is megszerezte. Tehetségét, elmélyülő és egyre gazdagodó tapasztalatát szakmai „előljárói” mindinkább hasznosították. Helyi városépítési tevékenysége mellett néhány éven keresztül az Építésügyi Minisztérium területi (regionális) főépítészének – Schmidl Ferencnek – helyettese volt és gyakorlatilag önállóan intézte a Nógrád megyei ügyeket. Ekkor, valamint 1968-tól, már a megyei Tanács építési osztályának vezetőjeként, behatóan foglalkozott településhálózati kérdésekkel és jártasságot szerzett regionális fejlesztési és rendezési területen is. A települési környezet igényes és szakszerű formálását mindig fontosnak tartotta. Ennek az összetett tevékenységnek egyik kikerülhetetlen szereplői az építészek és az építőmérnökök. Az országos fejlesztések részeként a hatvanas évek elején Salgótarjánban is megalakult a megyei tervező vállalat. A szakmai komplexitás erősítése és a helyi alkotói impulzusok érvényesíthetősége miatt – felügyeleti hatáskörben - városrendezési részleget hozott létre a Tervező cég keretein belül.

Sokoldalúságát jelzi az is, hogy a hetvenes évek elején a szakminisztérium bevonta őt az építésügyet érintő jogalkotási munkába. (E speciális szakterületen kevés építész mozog otthonosan, pedig nagyon fontos lenne alkotói közreműködésük. Maróthy Győző szellemi adottságai – lényeglátása, szintetizáló képessége, nyelvi gazdagsága – különösen alkalmasak voltak mind a jogszabályok koncipiálására, mind pedig azok lektorálására. Ritka képességét szinte haláláig elismeréssel övezve kamatoztatta.) Szorosan ide kapcsolódik színvonalas szakirodalmi és módszertani tevékenysége. Cikkei és tanulmányai rangos szaklapokban kaptak helyet annak ellenére, hogy nem volt „házaló” szerző, csak érett anyagokat tartott közlésre érdemesnek. Kritikusságának és stílusérzékének fiatal munkatársai is haszonélvezői voltak: biztonsággal építhettünk lektori és cenzori tanácsaira. (Ha nála „átment” az anyag, nagy baj már nem lehetett.)

A hetvenes évek legelején komolyan fontolgatta hazatelepülését Szegedre. A személyes motivációkat erősítette a Csongrád Megyei Tervező Vállalattól (CSOMITERV) érkező felkérés. Az „idők szava” a szegedi székhelyű tervező intézetnél is felerősödött: önálló településtervezési részleg nélkül nem működhet sikeresen a közel kétszáz fős szervezet. Ám ekkorra már érvényesült az ágazati minisztérium – a híres/hírhedt (ám hatékony) ÉVM – szigorú feltételrendszere. Csak hozzáértő, hiteles és általuk elfogadott szakmai vezető irányítása mellett működhetett ilyen profilú műterem. Miután Maróthy minden szempontból alkalmas személy volt, 1972. márciusában kinevezték városrendezési szakfőmérnökké és megbízták a településtervezési osztály megszervezésével és vezetésével. Ez a lehetőség a már közel ötven éves mester számára életének egyik legnagyobb szakmai kihívása volt. Mert bár a feladat megtisztelő és rangos volt, sőt az infrastruktúra is szinte teljeskörűen rendelkezésére állt, a „versenyistálló” azonban jószerével üres volt. Ezért, mint egy elszánt csapatépítő edző kezdett a „fejvadászatba” és sorban tesztelte a lehetséges – zömmel fiatal – munkatársakat. (Jelen írás szerzőjét a Szolnoki Tervező Iroda rajzasztala mellett érte utol és győzte meg a csatlakozásról. Mester-tanítványi kapcsolatunk évtizedig, barátságunk haláláig tartott.) Korrekt ember lévén a potenciális jelölteket nem szédítette hamis ígéretekkel: Churchillhez hasonlóan „csak sok és kemény munkát, időnkénti szenvedést, ám kevés pénzt és még kevesebb dicsőséget” garantált. (Mint élő szereplője ezeknek a gyötrelmesen-szép éveknek tanúsíthatom: betartotta szavát!)

Egy-két év alatt „feltöltötte” a műtermet és egyre jelentősebb tervezési megbízást teljesítettünk sikeresen. Végigjárva mindeközben az új és formálódó szervezetek összekovácsolódásának jórészt ismert rögös útját, megküzdve a szűkebb szakterület általános nehézségeivel, beleértve az örökölt, diszkriminatív jellegű gesztusokkal is. A „Főnök” bölcsessége, le nem tagadható pedagógiai képessége és tudása lassan beérett. Mellette, Tőle nem csak a szakma alapjait és lényegét lehetett megtanulni (ellesni, lemásolni, közösen továbbfejleszteni), de életre szóló emberi-etikai-szellemi muníciót is átörökölt. (Már legalábbis azok számára, akik alkalmas alanyoknak bizonyultak. Elvszerűsége, szigorúsága és következetessége ugyanis nem tette személyét mindig és mindenki számára szimpatikussá. Nem hétköznapi embereknél ez azonban teljesen rendjén való!)

A hetvenes évek elejétől 1985-ig – nyugdíjba vonulásáig – számos Dél-alföldi város és község rendezési-, illetve szabályozási tervét készítette el felelős tervezőként, vagy irányított műteremvezetőként (pl. Békés város, Csongrád, Hódmezővásárhely, Kistelek, Mórahalom, Felgyő, Ásotthalom, Kiszombor, stb.) Jónéhány városrész ún. részletes rendezési tervének kidolgozásában volt – akkori megnevezéssel – felelős tervező, vagy szakfőmérnökként segítette a műtermi kollektív munkát. (Pl. É-Újszeged, ma Marostőnek nevezett területe, Csongrád, Szentes, Hódmezővásárhely, Szolnok és más nagyobb települések városközpontjai,

vagy egy-egy városrészének beépítési, vagy átépítési tervei.) Eredményesek voltak a műteremben készített tervpályázatok, illetve szerzőik. Közvetlen és közvetett – konzulensi – közreműködésével mintegy húsz sikeres (díjazott, vagy megvásárolt) pályamű készült kb. tíz év alatt. Különösen nekünk, fiatal munkatársainak jelentett sokat az általa is támogatott tervpályázat-sorozat. A folyamatos szellemi tréning a szakmai, erkölcsi és anyagi elismerés mellett a vállalkozásban is hasznos volt: a nyolcvanas évek elejétől a legjelentősebb tervezési megbízásainkat tervpályázat eredményeként nyertük el.

Mint az alkotó emberek többségénél, a 60 éves kor nála sem jelentett teljes visszavonulást. Egészsége, energiái és ambíciói lehetővé tették a rangos szakértői felkérések teljesítését. Többek között ekkor készítette el Csongrád megye egyik legpatinásabb településének – Szegvárnak – átfogó, tudományos igényességű környezeti értékvizsgálatát. A túlnyomórészt építészeti értékeket feltáró és rendszerező anyag nemcsak méltó emléket állított a nagyközség eseményekben és műemlékekben gazdag múltjának, de korszerű, érték-alapú fejlesztésének is irányt szabott, reményeink szerint hosszú távra. A gazdag kutatási anyag máig mintaértékű.

1994-ben átmenetileg – nyolc évre! – feladta a „szabadúszó”-státuszt és aktív köztisztviselő lett. A kilencvenes évek elején újjászervezett állami regionális főépítészeti rendszerhez csatlakozott, vezető főtanácsosként a Dél-alföldi területi főépítész helyettese lett. Mindvégig az Iroda meghatározó személyisége volt, akinek gazdag elméleti és gyakorlati tapasztalatát mind szűkebb, mind tágabb környezete nemcsak elfogadta, de hasznosította is. Szinte utolérhetetlen szakmai tapasztalatát, lényeglátását és korrektségét építészeti és településrendezési szakértői bizottságokban, tervtanácsokban is kamatoztatta. Előbb a Csongrád megyei, majd a regionális Tervtanács titkára volt közel húsz éven keresztül. Ebbéli minőségében a szakmai nyilvánosság, az objektív építészeti kritika és a kollegiális segítségnyújtás élenjáró képviselője volt. Generációk tanulhattak tőle stílust és eleganciát.

Legalább harminc éven keresztül a helyi szakmai közélet meghatározó és megbecsült tagja volt. Egyik alapító tagja a Csongrád Megyei Urbanisztikai Egyesületnek. Tevékenységét – jellemzően életének utolsó tizenöt évében – több kitüntetéssel ismerték el. Ezek sorából az urbanisták egyik legrangosabb kitüntetése, a Hild-díj, valamint a Magyar Köztársaság Ezüst Érdemkeresztje emelhető ki.

Maróthy Győző életútját a megalkuvás nélküli emberi tisztesség és kivételes etikai tartás, ritka következetesség és igényesség jellemezte. Nagy műveltségű, igazi humanista, aki gondolati szabadságát és méltóságát a legnehezebb történelmi időszakokban is megőrizte. Iskolateremtő mester, aki sokrétű és elmélyült tudását, tapasztalatát önzetlenül és hatékonyan tudta tanítványainak és munkatársainak átadni. Sokan, sokat köszönhetünk neki. A tőle kapott szellemi és etikai útravaló máig ható. Tiszteletére 2010. november 9-én Emlékülést rendeznek tanítványai Szegeden.

Szeged, 2010. szeptember

K i s s Lajos